Přehled výzkumů 66/1, 2025 ● 115–129

Další ohrazené lokality z jižní a střední Moravy objevené s využitím letecké archeologie

Additional enclosures in south and central Moravia revealed by aerial archaeology

– *Jaromír Kovárník sen.*, Jaromír Kovárník jun.* –

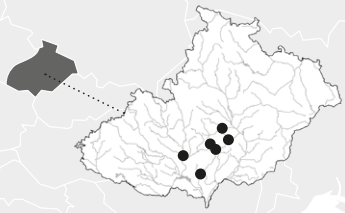

KEYWORDS

Aerial archaeology – crop marks – digital elevation model – south and central Moravia – enclosures – monuments – long ditches 'Landgraben' – agricultural settlements

ABSTRACT

The article discusses discovered important enclosures in south and central Moravia (Hoštice – 'Světlová', Letonice 2 – 'Větrníky', Nevojice 4 – 'Malhotky', Nezamyslice – 'Končiny', Němčičky – 'Nová hora', Rajhradice – 'Stráně') and areas delimited by a ditch and rampart system (Kučerov – 'Větrníky'). Enclosures are significant phenomena of prehistoric archaeological research. The methods of aerial and landscape archaeology and analysis of the obtained data were used. The analyses show that enclosures, but also fortifications in the lowland, or socio-cult areas delimited by ditch and rampart systems, can be evaluated in the hierarchy as sites of a higher level compared to unfortified agricultural settlements. Other research results include the finding that not only enclosures but generally places delimited by ditches and ramparts as monuments appear in the period of an increasing degree of organisation of collectives at the end of the Neolithic and the threshold of the Eneolithic, a time of the expected gradual increase in the number of members of prehistoric communities due to the development of agriculture, prehistoric crafts including mining of stone and raw materials, but also copper, the development of metallurgy, mobility and exchange due to the development of a network of prehistoric trackways and roads. Based on the research results, it can be assumed that such fortified settlements probably played a multifunctional role.

* Corresponding author – E-mail address: jaromir.kovarnik@volny.cz

doi.org/10.47382/pv0661-10

Received 4 February 2025; received in revised form 3 June 2025.
Available online 30 June 2025.

Copyright © 2025 Czech Acad Sci, Inst Archaeology Brno, and the authors.
This is an open access article under the CC BY-NC-ND 4.0 license
(https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).
Competing interests: The authors have declared that no competing interests exist.

1. Úvod a aplikované metody

Předložený text představuje nově zjištěné ohrazené nebo opevněné areály na jižní a střední Moravě. Jde o lokality Hoštice – „Světlová" (okr. Kroměříž), Kučerov – „Větrníky" / Letonice 2 – „Větrníky", Nevojice 4 – „Malhotky" (okr. Vyškov), Nezamyslice (okr. Prostějov), Němčičky (okr. Břeclav) a Rajhradice (okr. Brno-venkov). Hlavním cílem článku je podat základní informace o výše uvedených ohrazených nebo opevněných[1] (v některých případech výšinných a polyfunkčních) areálech, zjištěných za využití nedestruktivní metody letecké archeologie či díky aplikaci metody dálkového průzkumu Země zahrnující interpretaci ortosnímků (airborne imagery) zkoumané oblasti a studium digitálního modelu reliéfu (DMR). Ve většině případů bylo snahou využití vzájemné kombinace obou metod.

Text se zaměřuje na údaje o pozici těchto ohrazených nebo opevněných areálů v krajině, o jejich konstrukčních prvcích a rozměrech. V rámci výzkumu sídelní strategie byla sledována vazba uvedených lokalit na vodní toky. K jejich zakládání byla využívána příhodná výše položená místa v pramenných oblastech (např. Hoštice – „Světlová", Němčičky – „Stará hora", Kučerov–„Větrníky" / Letonice 2 – „Větrníky", případně Nevojice 4 – „Malhotky"), nebo na okrajích nízkých říčních teras nad nivou středních až dolních toků (Nezamyslice – „Končiny", Rajhradice – „Stráně"). K popisovaným nálezům ohrazených nebo opevněných areálů byly rovněž uvedeny příklady obdobných lokalit. Zmíněny jsou také názory na úlohu těchto útvarů. Jde o odlišný typ ve srovnání se zemědělskými osadami v jejich okolí. Vyhloubení příkopů a valů u těchto areálů vyžadovalo velké množství energie. Systémy příkopů a valů lze hodnotit jako monumentální stavby.

2. Stručná charakteristika studovaného území

Výzkum se uskutečnil v několika oblastech jižní a jižní části střední Moravy.

2.1 Dyjsko-svratecký úval

Příkopové ohrazení (s předpokládaným valem) Rajhradice – „Stráně", okr. Brno-venkov (obr. 1: 1; níže obr. 6, 7), se nachází na vyšší levé terase řeky Svratky na severním okraji Dyjsko-svrateckého úvalu VIIIA–1 v rámci Západní Vněkarpatské sníženiny VIIIA (Demek, Mackovčin a kol. 2006, 46, 130–131).

2.2 Litenčická pahorkatina

V Litenčické pahorkatině byla objevena řada ohrazených, v některých případech výšinných lokalit. Geomorfologický celek Litenčická pahorkatina patří do geomorfologické oblasti Středomoravské Karpaty jako součásti geomorfologické subprovincie Vnější Západní Karpaty (Demek 1992, 31, mapa 4: IXB–2A, B;

Obr. 1. Mapa popisovaných výšinných a nížinných ohrazených lokalit na jižní, jihovýchodní a střední Moravě. 1 – Rajhradice – „Stráně“ (okr. Brno–venkov); 2 – Kučerov 1 / Letonice 2 –„Větrníky“ (okr. Vyškov); 3 – Nezamyslice – „Končiny“ (okr. Prostějov); 4 – Hoštice – „Světlová“ (okr. Kroměříž); 5 – Nevojice 4 – „Malhotky“ (okr. Vyškov); 6 – Němčičky – „Nová hora“ (okr. Břeclav). Mapový podklad: ČÚZK AV; autor J. Kovárník sen.

Fig. 1. *Map of the described hilltop and lowland enclosures in south, southeast, and central Moravia. 1 – Rajhradice – ‘Stráně’ (Brno-venkov District); 2 – Kučerov 1 / Letonice 2 – ‘Větrníky’ (Vyškov District); 3 – Nezamyslice – ‘Končiny’ (Prostějov District); 4 – Hoštice – ‘Světlová’ (Kroměříž District); 5 – Nevojice 4 – ‘Malhotky’ (Vyškov District); 6 – Němčičky – ‘Nová hora’ (Břeclav District). Map base: ČÚZK AV; author J. Kovárník sen.*

Demek, Mackovčin a kol. 2006, 48, 89, 265, 511). K zjištěným lokalitám náleží výšinný ohrazený areál Hoštice – „Světlová“ (obr. 1: 4; 2, 3) na severovýchodním okraji Litenčické pahorkatiny. Další doložená dvojnásobně ohrazená lokalita Nezamyslice – „Končiny“, okr. Prostějov (obr. 1: 3; níže obr. 8, 9), se rozkládá na nízké pravé terase řeky Hané. V jihozápadní části Litenčické pahorkatiny je další možný výšinný ohrazený areál Kučerov – „Větrníky A“ / Letonice 2 – „Větrníky B“, okr. Vyškov (obr. 1: 2; níže obr. 10–13), který se nalézá asi 9 km jihozápadně a výšinné ohrazení Nevojice – „Malhotky“, okr. Vyškov (obr. 1: 5; 4, 5).

2.3 Kyjovská pahorkatina

Kyjovská pahorkatina je dalším územím s nálezem výšinného ohrazeného areálu Němčičky – „Nové hory“, okr. Břeclav (obr. 1: 6; níže obr. 14, 15). Lokalita leží v jihozápadní části. Kyjovská pahorkatina je součástí Západních Vněkarpatských sníženin (Demek 1992, 37–38, mapa 4: IXB–4A; Demek, Mackovčin a kol. 2006, 48, 253).

3. Popis ohrazených, případně opevněných lokalit

Tato část obsahuje výčet doposud neznámých výšinných i nížinných ohrazených lokalit pocházejících pravděpodobně z období pravěku.

Je všeobecně známé, že výšinná hradiště, jak již říká název, byla situována na výšinách, které poskytoval reliéf krajiny. Dominantní výšinné polohy zahrnovaly různě vysoké ostrožny nad meandry vodních toků nebo nad jejich soutoky, dále říční terasy o rozdílné výšce (horní, střední a dolní tok), vrcholy kopců a hor, ale také příhodné svahy většinou nad údolími vodních toků (dále uvedeny už zkráceně výšiny nebo výšinné polohy). Plochy na těchto vrcholech měly různé tvary od plateau (tabulové hory, okraje říčních teras) přes oblý tvar (podoby více či méně kulové úseče) až po tvar kamenitého hřbetu. Výšinná hradiště měla také různou plošnou výměru, která většinou vycházela z možností reliéfu těchto výšinných poloh, zejména však z potřeb dané komunity. Tvar plochy a sklonitost svahů a srázů ovlivnil také podobu a počet fortifikačních systémů, nebo obecně ohrazení. Příkopy, valy a palisády měly obloukový půdorys, přičemž se vyskytovaly na přístupných stranách u okrajů strmých srázů; mohly také vymezovat nepravidelně kruhovité a oválné, trojúhelníkovité, nebo čtyřúhelníkové plochy, které byly přístupné ze všech stran (srov. např. Nekvasil 1982; Dohnal 1988; Parma 1998; Čižmář 2004, 42). Uvedené faktory ovlivňovaly vytvoření typologie hradišť. Kombinace různých půdorysných tvarů skýtá možnost tvorby celé škály podtypů a variant výšinných hradišť (včetně uplatnění individuálního hodnocení badatelů).

3.1 Hoštice – „Světlová“ (okr. Kroměříž)

Rámcové souřadnice výšinného ohrazení a předpokládané mohyly jsou:

- trojúhelníkovité plochy výšinného ohrazeného areálu vymezeného reliéfními příznaky příkopu a valu:
  S: 49.2280469N, 17.2311558E; J: 49.2260256N, 17.2324539E; V: 49.2268189N, 17.2337039E; Z: 49.2270256N, 17.2314669E
- příkopu a valu na západní straně výšinného hradiště:
  S: 49.2274356N, 17.2337467E; J: 49.2262969N, 17.2328911E; V: 49.2268136N, 17.2334625E; Z: 49.2268311N, 17.2336128E
- poškozené mohyly cca 480 m severozápadně od severozápadního okraje výšinného hradiště 49.2289928N, 17.2251422E / 49.2290297N, 17.2249486E

Nově zjištěné reliéfní doklady příkopu a valu obloukovitého půdorysu (z přístupného jihovýchodního směru) ohrazení se nacházejí v katastrálním území obce Hoštice, okr. Kroměříž (obr. 1: 4; 2, 3), lesní trati „Světlová“, asi 2–2,15 km severně od středu obce (obr. 2). Výšinný ohrazený areál zaujímá strategicky výhodnou přírodou chráněnou polohu v cípu dvou sbíhajících se údolí, přítoku potoka Tištínka ve směru od severoseverozápadu k jihojihovýchodu (k prameni) a bezejmenného údolí probíhajícího ve směru od severozápadu k jihovýchodu. Převýšení vnitřního opevněného areálu oproti dnu obou údolí se pohybuje až okolo 16 m.

Lokalita v poloze „Světlová“, se nachází na ploše svahu nad potokem Tištínkou blízko pramene. Potok následně protéká odlesněnou částí Litenčické pahorkatiny přes Morkovice-Slížany. U Uhřic do něj vtéká Morkovický potok a pod návrším „Kříby“ (NPP Křéby), kde se nachází důležitý výšinný opevněný areál Prasklice (viz níže obr. 16), Švábský a Pačlavický potok. Tištínka dále teče kolem Kovalovic do údolní nivy k Tištínu a Těšicím, kde se vlévá z pravého břehu do řeky Hané (Vlček 1992, 161, obr. 84).

Výšinná ohrazená lokalita Hoštice – „Světlová“ poskytuje nový pohled na soustavu výšinných ohrazených poloh na potoce Tištínka. Doposud byla známá pouze výšinná ohrazená lokalita v katastru obce Prasklice (viz níže obr. 16), okr. Kroměříž (např. Ondráček 1968; Nekvasil 1972; Čižmář 2004, 212–214), které leží ve vzdálenosti asi 7,7 km severovýchodně.

Jde o výšinnou ohrazenou lokalitu s trojúhelníkovitou plochou, orientovanou vrcholem k severozápadu. Popisovaný areál, ohraničují výrazné krajinné útvary, a to výrazná strž (vzniklá vodní erozí ve sprašovém podloží) na severovýchodní straně a hluboké údolí potoka Tištínky na jihozápadní straně. Georeliéf vytváří nevysokou ostrožnu na konci svahu snižujícího se k SZ. Plocha výšinného hradiště (378,5 m n. m.) vykazuje lokální převýšení nad vodním tokem okolo 16 m.

Opevňovací soustava se skládá z vnějšího příkopu a vnitřního valu obloukovitého půdorysu o délce 180 m (obr. 3). Ve srázu u jihozápadního konce příkopu se nachází lineární prohlubeň, která prodlužuje opevnění. Nelze přesně stanovit, zda je přírodního, nebo antropogenního původu. Ve valu jsou zřetelná dvě přerušení. Lze předpokládat, že to mohly být případné vstupy. Výrazné přerušení valu je v jeho polovině, v místě maxima oblouku. Vykazuje stávající šířku cca 20 m. Druhé přerušení, předpokládaný vstup, se nachází u jihozápadního konce valu a příkopu. Toto přerušení je široké okolo 10,5–11 m. Příkop je široký přibližně 1–3 m. Šířka destruovaného valu kolísá mezi 3 m v místech přerušení u vchodů a cca 7,5–10 m mimo ně. Stávající (dochovaná) výška valu dosahuje maximální převýšení asi 0,35 m z vnitřní plochy ohrazení. Maximální převýšení vrcholu valu oproti dnu příkopu (na vnější straně) je cca 1,30–1,85 m, zatímco po stranách vstupů jenom asi 0,1–0,2 m. Maximální šířka příkopu dosahuje asi 8,5 m. Příkop a val přetínají plochu od severovýchodu k jihozápadu (obr. 3). Rozloha ohrazeného areálu činí okolo 2 ha. Do vstupu ve středu fortifikace se sbíhají reliéfně dochované liniové struktury o šířce 2–3 m ze tří směrů od jihovýchodu, které pokračují na severozápadní okraj ohrazeného areálu. Obdobná reliéfní linie probíhá rovněž předpokládaným vchodem na jihozápadním konci fortifikačního systému. Jde o stopy starých cest, jejichž stáří není známé.

Výšinná ohrazená lokalita se nachází cca 700 m severovýchodně od pramene potoka Tištínky a jeho přítoků (obr. 1: 4; 2), významné pramenné oblasti zalesněné části Litenčické pahorkatiny. Tyto prameny byly dostatečně vydatnými zdroji vody.

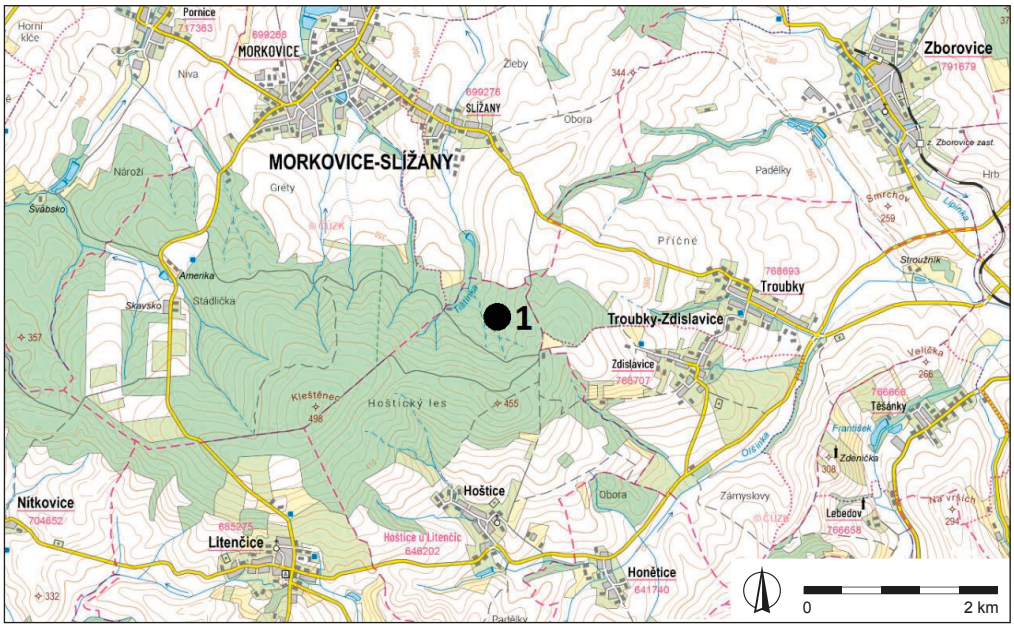

Obr. 2. Hoštice – „Světlová“ (okr. Kroměříž). Umístění ohrazení areálu na mapě. Mapový podklad: ČÚZK AV; autor J. Kovárník sen.

Fig. 2. *Hoštice – ‘Světlová’ (Kroměříž District). Location of the enclosure on the map. Map base: ČÚZK AV; author J. Kovárník sen.*

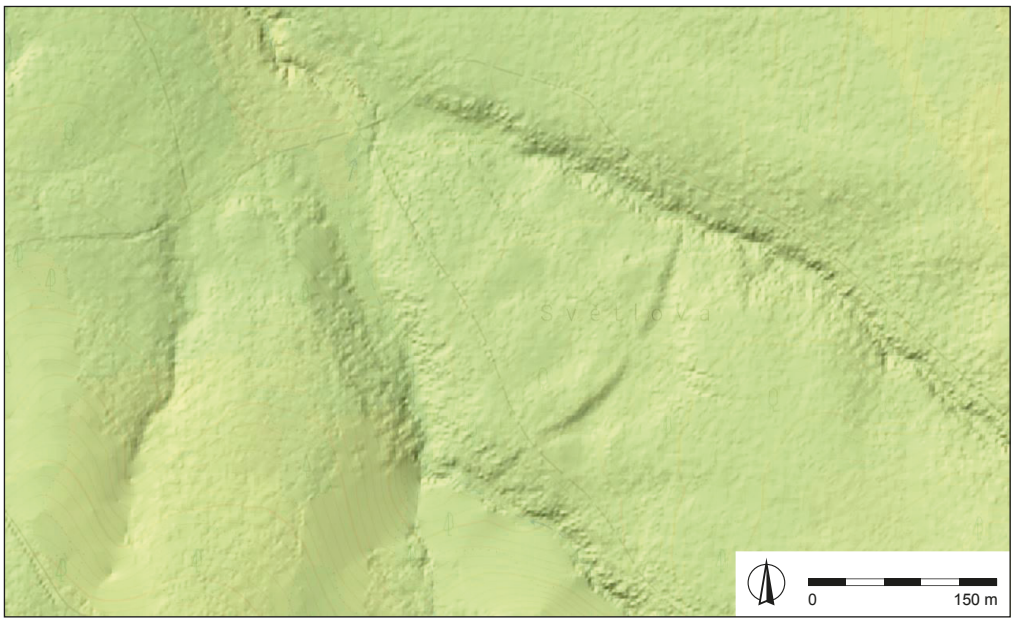

Obr. 3. Hoštice – „Světlová“ (okr. Kroměříž). Digitální model reliéfu se systémem ohrazení tvořeným příkopem a valem obloukovitého půdorysu přerušeného v místě/místech (?) vchodů uprostřed a dalšího u jihozápadního okraje (?). Mapový podklad: ČÚZK AV; autor J. Kovárník sen.

Fig. 3. *Hoštice – ‘Světlová’ (Kroměříž District). Digital terrain model showing an enclosure system formed by a ditch and a rampart with an arched ground plan, interrupted at the assumed entrance(s) (?) in the central part and possibly another at the southwestern edge (?). Map base: ČÚZK AV; author J. Kovárník sen.*

Výšinné ohrazení Hoštice – „Světlová“ bylo založeno v relativně velké nadmořské výšce místní krajiny 360–380 m. Mohlo by dokládat trend zemědělského využívání výše položených oblastí. Litenčická pahorkatina navíc skýtá strategicky vhodné lokality s vyšší nadmořskou výškou na území Hané u Hornomoravského úvalu, Vyškovské brány (Demek, Mackovčin a kol. 2006, 511) a Napajedelské brány (Demek, Mackovčin a kol. 2006, 12, 49, 311).

Ohrazená lokalita není prozatím archeologicky datována. Pouze rámcově by mohla pocházet z období příznačných pro budování podobných útvarů. Přesné datování všech popisovaných ohrazení může podat pouze zjišťovací archeologický výzkum.

Neřešenou otázkou zůstává vztah hradiště a zatím také nedatované poškozené mohyly, která se nachází asi 480 m severozápadně od severozápadního rohu výšinného ohrazení.[2]

3.2 Nevojice 4 – „Malhotky“ (okr. Vyškov)

Rámcové souřadnice vegetačních příznaků příkopů:

- oválné plochy výšinného ohrazeného areálu s reliéfními příznaky příkopu, valu a jižního okraje jsou: S: 49.1508500N, 17.0561731E; J: 49.1492078N, 17.0559533E; V: 49.1496431N, 17.0579756E; Z: 49.1491131N, 17.0541078E

Systém výšinného ohrazení Nevojice 4 – „Malhotky“ (obr. 1:5; 4) v podobě výrazného příkopu, dále menšího vnitřního valu a většího vnějšího valu nepravidelně obloukovitého půdorysu (obr. 5) byl identifikován na digitálním modelu reliéfu (ČÚZK AV) přibližně 1 650–1 885 m SSV od středu obce Nevojice (obr. 4). Jde o původní vysoký pravý břeh, terasu řeky Litavy v Milonickém lese. Vzdálenost ohrazeného areálu od jižně protékající řeky Litavy činí cca 389–635 m a asi 648–985 m od soutoku bezejmenného potoka a řeky Litavy. Niva řeky Litavy leží 230 m n. m. Areál výšinné lokality je situován 62–83 m nad údolím řeky. Konfigurace terénu je po strategické stránce velmi příznivá. Plochu výšinného ohrazeného areálu lemují z východní, jižní a západní strany prudké svahy. Na východě se nachází hluboké úžlabí a na západě 30–40 m hluboké údolí potoka.

Nejnižší část opevněné plochy leží 292 m n. m. a nejvyšší 313 m n. m., s výškovým rozdílem 21 m. Val navršený podél vnitřního okraje příkopu je široký přibližně 3 m a vysoký cca 0,3–0,5 m. Šířka příkopu dosahuje asi 8–9 m a hloubka okolo 1,30 m. Příkop a val v jihozápadní části mají menší rozměry. Příkop vykazuje v jihovýchodní části jedno, případně až dvě přerušení (eventuálně porušení). Nelze vyloučit, že by mohlo jít o vstup/vstupy do vnitřního areálu (obr. 5).

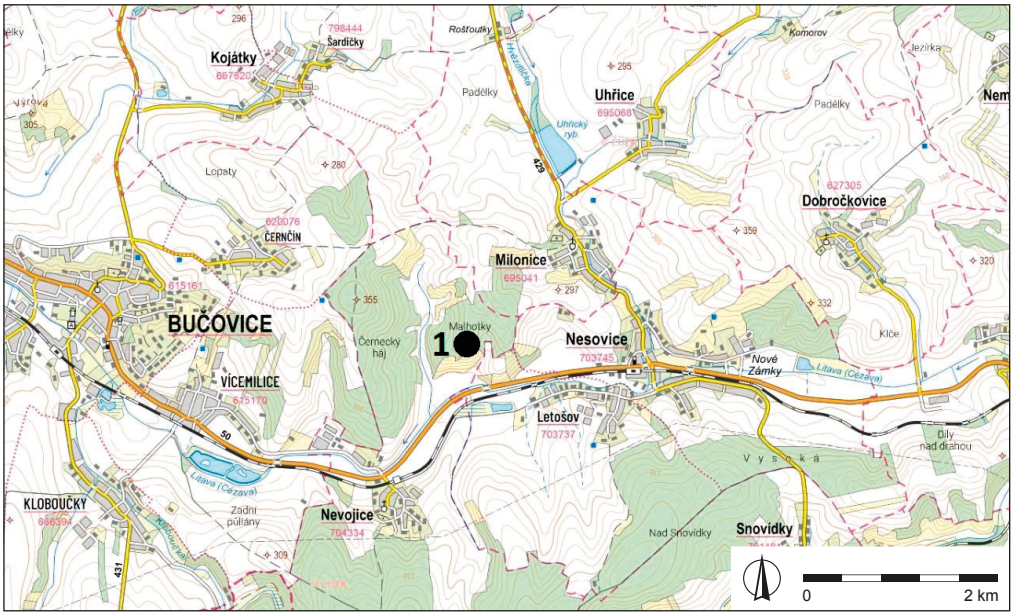

Obr. 4. Nevojice 4 – „Malhotky“ (okr. Vyškov). Umístění potenciálního výšinného ohrazeného areálu v mapě. Mapový podklad: ČÚZK AV; autor J. Kovárník sen.

Fig. 4. *Nevojice 4 – ‘Malhotky’ (Vyškov District). Location of the potential hilltop enclosure on the map. Map base: ČÚZK AV; author J. Kovárník sen.*

Obr. 5. Nevojice 4 – „Malhotky“ (okr. Vyškov). Digitální model reliéfu včetně příznaků průběhu příkopu a valu/valů nepravidelně obloukovitého půdorysu s dvěma přerušeními (vstupy?) v jihovýchodní části (ukazují šipky) a dvou útvarů mohylovitého tvaru na jižním okraji plochy potenciálního výšinného ohrazeného areálu. Mapový podklad: ČÚZK AV; autor J. Kovárník sen.

Fig. 5. *Nevojice 4 – ‘Malhotky’ (Vyškov District). Digital terrain model showing traces of a ditch and rampart(s) with an irregular arched ground plan, featuring two interruptions (entrances?) in the southeastern part (indicated by arrows) and two mound-like formations at the southern edge of the area of the potential hilltop enclosure. Map base: ČÚZK AV; author J. Kovárník sen.*

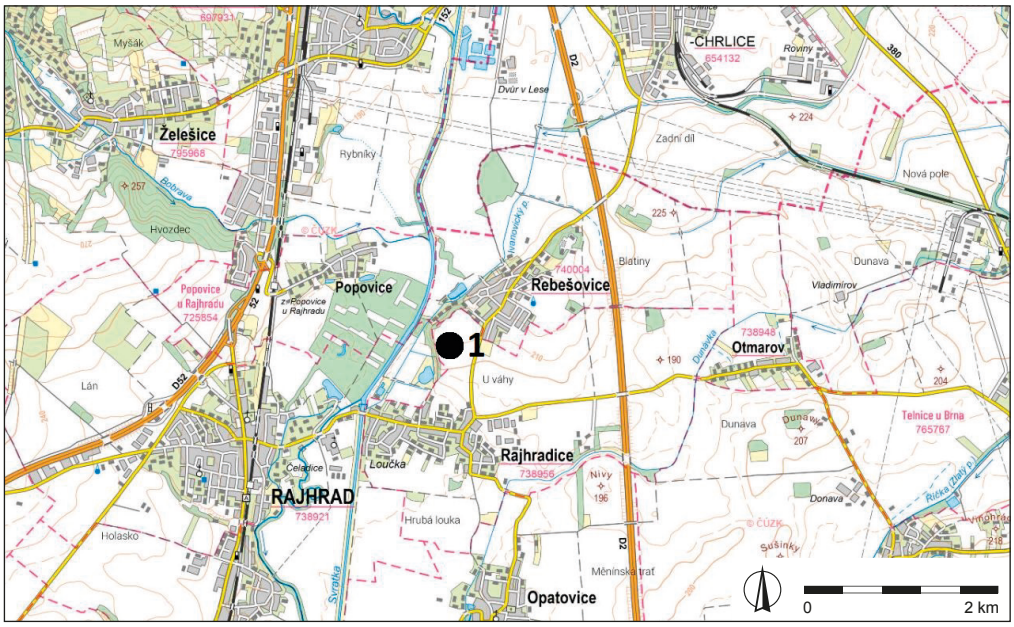

Obr. 6. Rajhradice – „Stráně“ (okr. Brno–venkov). Umístění ohrazené lokality v mapě. Mapový podklad: ČÚZK AV; autor J. Kovárník sen.

Fig. 6. *Rajhradice – 'Stráně' (Brno-venkov District). Location of the enclosure on the map. Map base: ČÚZK AV; author J. Kovárník sen.*

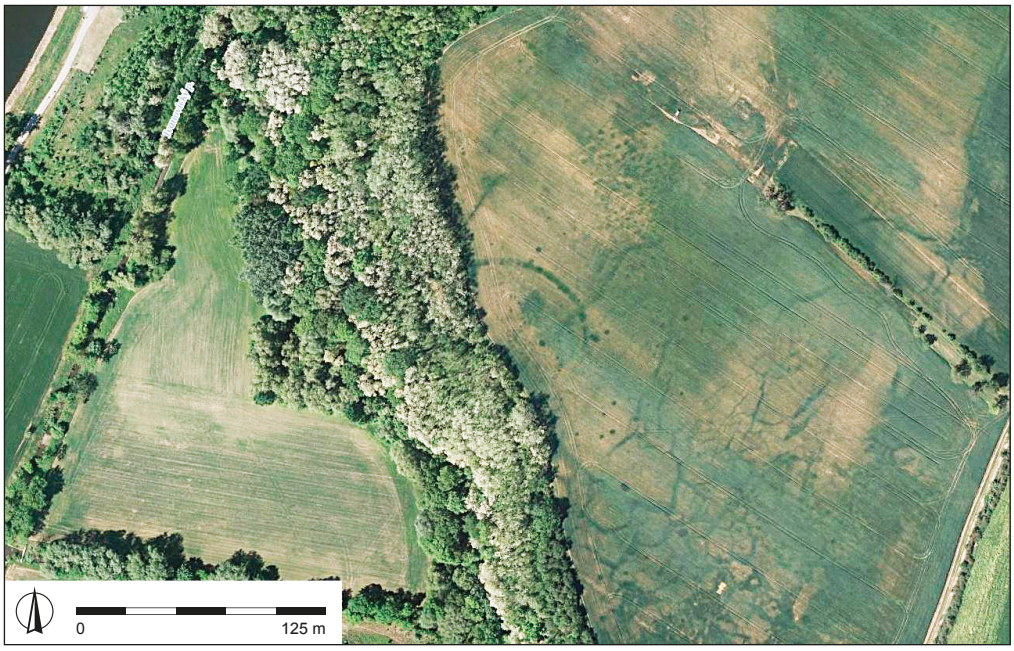

Obr. 7. Rajhradice (okr. Brno–venkov). Ortofotografie nedokončeného (?) příkopu obloukovitého půdorysu, pohřebiště únětické kultury a velkomoravského období. Mapový podklad: Mapy.cz_1 (7. 5. 2018); autor J. Kovárník sen.

Fig. 7. *Rajhradice (Brno-venkov District). Orthophotograph of an unfinished (?) ditch with an arched ground plan, a burial ground of the Únětice culture, and from the Great Moravian period. Map base: Mapy.cz_1 (7 May 2018); author J. Kovárník sen.*

Fortifikační systém má podle digitálního modelu reliéfu vnitřní obvod dlouhý cca 765 m a celkový vnitřní obvod ohrazené plochy asi 1012 m. Vnější obvod fortifikačního systému má délku asi 820 m a celkový vnější obvod výšinného ohrazeného areálu činí kolem 1100 m. Plošná výměra vnitřního areálu (bez fortifikačního systému) výšinné lokality dosahuje okolo 6,9 ha.

Přibližně uprostřed jižního okraje plochy výšinného ohrazení jsou dvě mírně vyvýšené struktury o průměru asi 8–10 m a dochované výšce asi 0,3 m.

Popisované výšinné ohrazení zvyšuje jejich koncentraci na území Litenčické pahorkatiny v povodí řeky Litavy (obr. 1: 5; 4). Lze předpokládat, že v údolí řeky probíhala důležitá pravěká stezka nebo cesta mezi severní částí Dyjsko-svrateckého úvalu, Vyškovskou bránou, Napajedelskou bránou a Dolnomoravským úvalem. Výšinná ohrazená lokalita Nevojice 4 – „Malhotky“ není osamocená. V katastrálním území na severovýchodním okraji geomorfologického celku Ždánický les se nachází ještě ohrazený areál Nevojice 3 – „Strašník“ (např. Čižmář 2004, 190–191) a dva další vrcholně středověké fortifikační systémy Nevojice 1, 2.

Výšinná ohrazená lokalita Nevojice 4 – „Malhotky“ není prozatím datována.

3.3 Rajhradice – „Stráně“ (okr. Brno-venkov)

Rámcové souřadnice porostových příznaků příkopu jsou:

- S: 49.1001444N, 16.6288631E; 49.0997544N, 16.6288603E; V: 49.0997667N, 16.6294558E; Z: 49.1001214N, 16.6286136E

Jde o polykulturní lokalitu (obr. 1: 1; 6, 7) s doklady sídlištních a pohřebních aktivit (Ondráček 1962; Staňa 1973; Hendrychová 2018) únětické kultury, pozdní fáze středodunajské mohylové kultury, velatické fáze kultury popelnicových polí, dále hrobů z doby stěhování národů a raně středověkého pohřebiště (hroby z období Velké Moravy), která je součástí severní části Dyjsko-svrateckého úvalu.

Příkop ohrazení, nebo opevnění (?) a původně také val obloukovitého půdorysu se nalézá asi 860–901 m severně od středu obce Rajhradice (obr. 6). Zřejmě nedokončený příkop se rozkládá na samotném okraji plošiny levé terasy řeky Svratky nad Ivanovickým potokem 211–212 m n. m. (obr. 6, 7). Převýšení levobřežní říční

terasy nad nivou Ivanovického potoka a Svratky (187 m n. m.) činí 25 m. Severozápadní konec (čelo) příkopu se nachází přesně na lomu plošiny terasy ve svah, nad inundačním územím. Nedaleko příkopu asi 27–90 m severovýchodně se však nalézá rozsáhlejší pohřebiště únětické kultury starší doby bronzové s 85 hroby (obr. 7) zkoumanými v letech 1952–1953 a 1975 (Ondráček 1962), pohřebiště z doby stěhování národů (11 hrobů) a raně středověkého období (239 hrobů z období Velké Moravy) v trati „Stráně“ (Staňa 1973; Hendrychová 2018, 7–8, Pl. 1, 2).

Nedokončený příkop má délku vnějšího okraje asi 90 m a vnitřního okraje 81 m. Jeho šířka je kolem 2 až 3 m. Průměr ohrazené plochy lze odhadnout na 80 m a plochu vnitřního areálu po hranu svahu na 0,3 ha. Velmi zajímavé je to, že jihovýchodní konec obloukovitého opevnění (?) nebyl prokopán až k hraně říční terasy, čímž by splnil účel ohrazení, nebo opevnění (?). Je pozoruhodné, že vegetační příznaky patrně nedokončeného příkopového ohrazení/opevnění (?) obloukovitého půdorysu se skládají jakoby z dílčích segmentů (obr. 7). Tyto díly příkopu by mohly napovídat tomu, že příkop obloukovitého půdorysu mohl být hlouben po úsecích. V severní části (mezi 356° SSZ až 4° SSV) poblíž hrany terasy se nachází možné přerušení o šířce cca 6 m. Následuje výkop v úseku asi 2–3 m a za ním opět druhé přerušení široké okolo 6 m (mezi 10° až 17° SSV). Obdobná situace je také ve východní části nedokončeného příkopu s přerušením širokým 2–3 m (mezi 81°až 84° VSV). Uvnitř plochy vymezené nedokončeným (?) příkopem je nápadný vegetační příznak větších rozměrů cca 9 × 8 m (obr. 7). Budovatelům příkopu šlo patrně o to, aby ohradili příkopem co největší plochu. Příkop obloukovitého půdorysu záměrně ohraničuje místo, kde okraj říční terasy se rozšiřuje a vybíhá dále směrem do území nivy Ivanovického potoka a řeky Svratky. Obdobně vybíhala plocha terasy řeky Jevišovky také u trojitého opevnění staršího období únětické kultury v katastru Hrušovan nad Jevišovkou, okr. Znojmo (Kovárník 2007).

V okolí příkopu (a valu) obloukovitého půdorysu se vyskytují další početné vegetační příznaky pravděpodobných zemnic mírně obdélníkovitého půdorysu, předpokládaných zásobních jam na obilí (silo) a jiných sídlištních jam.

Datování příkopu (a předpokládaného valu) obloukovitého půdorysu není známé. Snad by mohl náležet stejně jako sousední pohřebiště do únětické kultury.

3.4 Nezamyslice nad Hanou – „Končiny“ (okr. Prostějov)

- Rámcové souřadnice příkopů jsou: S: 49.3251942N, 17.1579400E; J: 49.3228411N, 17.1580847E; V: 49.3242500N, 17.1594794E; Z: 49.3240753N, 17.1567544E

Velmi významná lokalita se nachází na severním okraji pravobřežní terasy řeky Hané cca 1030–1120 m ZJZ od středu obce Nezamyslice (obr. 8). Rozkládá se na samotném okraji staré říční terasy vybíhajícím nad nížinu na pravém břehu řeky, který je příhodně orientován podélnou osou ve směru S–J k vybudování systému opevnění skládajícího se ze dvou příkopů [a dvou příslušejících valů (?)]. Půdorys fortifikace zcela zohledňuje průběh vrstevnic a má přibližný tvar oválu.

Maximální nadmořská výška terasy dosahuje 211,9 m, niva pod touto opevněnou polohou se nachází ve výšce 205,95 m n. m. Plocha ohrazení leží asi 6 m nad inundací řeky Hané. Plošina ohrazené lokality se mírně zužuje směrem k severu (obr. 8, 9). Dosahuje nejvyšší nadmořské výšky 211,9 m. Délka vnitřní plochy ohrazení činí v ose SSZ–JJV asi 218 m a šířka v ose VSV–ZJZ cca 173 m. Fortifikační systém má nepravidelně oválný půdorys a sleduje vrstevnice 206 a 208 m n. m. Porostové příznaky (světlejšího barevného odstínu) vnějšího příkopu mají délku asi 715 m a šířku 6–7 m. Obvod vegetačních příznaků vnitřního příkopu je poněkud kratší a jeho šířka dosahuje cca 3–4 m. Vzdálenost mezi příkopy je okolo 13 m. Umožňovalo by to navršit mezi nimi val ze zeminy pocházející z výkopu vnějšího, většího z příkopů. Celková délka opevněného prostoru včetně opevnění dosahuje cca 266 m a šířka asi 191 m. Vnitřní plocha má přibližnou délku 223 m a šířku kolem 137 m. Průběh porostových příznaků na západní straně není zřetelný, protože se zde nachází těleso cyklostezky vedoucí z Tištína směrem do Dřevnovic. Při této stavbě došlo patrně k narušení archeologických pozůstatků příkopů (a valů).

Porostové příznaky vnějšího příkopu pouze naznačují, že by mohl být přerušen vstupem v JJV části (obr. 9). Případné další přerušení opevnění naznačují vegetační příznaky v SSV části, nebo ještě ve středu jeho délky ve východní části (?). Čitelnost vegetačních příznaků dvojitého ohrazení není optimální. Zajímavé jsou porostové příznaky, které naznačují průběh reliktů až tří příkopů v místech SSV oblouku. Mohl by to být ale doklad oprav příkopů, protože obvod výšiny tvoří nezpevněný písčito-hlinitý až hlinito-písčitý sediment náchylný k erozi (ČGS_GM).

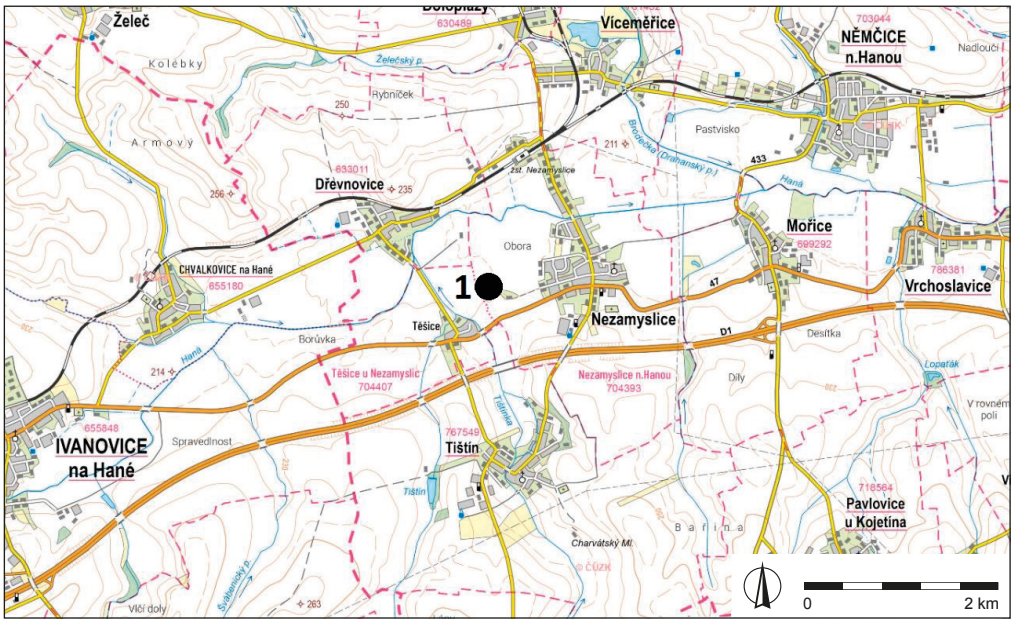

Obr. 8. Nezamyslice – „Končiny“ (okr. Prostějov). Umístění dvojnásobně ohrazené lokality v mapě. Mapový podklad: ČÚZK AV; autor J. Kovárník sen.

Fig. 8. *Nezamyslice – ‘Končiny’ (Prostějov District). Location of the double enclosure on the map. Map base: ČÚZK AV; author J. Kovárník sen.*

Obr. 9. Nezamyslice – „Končiny“ (okr. Prostějov). Snímek vegetačních příznaků ohrazené lokality s dvěma příkopy (a valy) oválného půdorysu, detail. Mapový podklad: ČÚZK_VYSK26 (10. 7. 2020); autor J. Kovárník sen.

Fig. 9. *Nezamyslice – 'Končiny' (Prostějov District). Aerial photograph showing crop marks of the enclosure with two ditches (and ramparts) of an oval ground plan; detail. Map base: ČÚZK_VYSK26 (10 July 2020); author J. Kovárník sen.*

Vnitřní areál má výměru okolo 3,5 ha (obr. 9). Studované území mělo dostatek vodních zdrojů, a to nejen ve vodních tocích, ale také pramenité vody. Přibližně 195 m jihovýchodně je dodnes u kaple P. Marie studánka.

Toto dvojnásobné opevnění (obr. 8, 9) bylo záměrně situováno na důležitém místě asi 0,8 km jihozápadně od současného vtoku vodoteče Tištínky do řeky Hané. Je to v daném mikroregionu velmi příhodné místo pro situování opevněného centrálního sídliště. Ohrazený areál byl situován na důležitém pravěkém průchodu údolím řeky Hané mezi Vyškovskou a Napajedelskou bránou. Ve vzdálenosti 430 m jihozápadně od dvojitého ohrazení se nachází dnešní (recentní) soutok regulovaného Dětkovického potoka a Tištínky, která protéká západně v přibližném směru S–J a zřejmě tvořila určité ohraničení předpolí ohrazení a překážku zahrnující předpokládaná slepá ramena. Důležitá je také skutečnost, že cca 2 970 m VSV je dnešní soutok regulovaného toku řeky Hané a dalšího většího vodního toku sledovaného regionu Brodečky (Drahanský potok), přítoku na levém břehu u města Němčice nad Hanou (obr. 8), která protéká kolem významného obchodního a výrobního centra s dálkovými kontakty v katastru Němčic nad Hanou datovaného asi od stupně LT C1 přibližně do LT C2 (?) (např. Čižmářová 2004, 256–258; Čižmář, Kolníková 2006; Kolníková 2012). Vedly zde pravděpodobně staré stezky a cesty.

Nově zjištěná lokalita Nezamyslice – „Končiny“ (okr. Prostějov) představuje příklad dvojitého systému soustředných příkopů a valů oválného půdorysu (obr. 9). Ohrazující nebo opevňovací prvky korespondují s okrajem uvedené terasy v úrovni probíhající vrstevnice a zvedají se asi až 7 m nad úroveň nivy potoka Tištínky a řeky Hané. Přehrazují vybíhající terasu v jejím zúžení na JJV až JJZ. Na vnitřní ploše ohrazení jsou zřetelné porostové příznaky více než tří desítek sídlištních jam, bodových objektů, tzv. *maculae*. Dva z těchto objektů jsou větší a výraznější o velikosti cca 2 m. Nacházejí se naproti sobě asi uprostřed jednoho a druhého oblouku opevnění. Archeologický objekt v severní části vnitřního prostoru leží ve vzdálenosti asi 39 m od vnitřního příkopu. Nelze vyloučit, že v jeho půdorysu jsou vegetační příznaky čtyř až šesti sloupových (kůlových) jam. Druhý objekt v jižní části plochy se nachází cca 35 m od vnitřního příkopu, který může být přerušen. Oba archeologické objekty jsou od sebe vzdálené přibližně 139–140 m. Jejich spojnice tvoří podélnou osu plochy ohrazeného areálu.

Lokalita není prozatím přesně datována. Vyskytují se zde nálezy kultury se šňůrovou keramikou[3] a únětické kultury[4] (Tihelka 1953, 314, obr. 75). Antonín Telička zde zkoumal 12 hrobů únětické kultury (Tihelka 1953, 301).

3.5 Kučerov / Bohaté Málkovice – „Větrníky A“ (okr. Vyškov)

Systém ohrazení/opevnění (?) v podobě dlouhého dvojitého (?) příkopu nebo žlabu (a valů) obloukovitého půdorysu (se vstupem/vstupy)

3.6 Letonice 2 – „Větrníky B“ (okr. Vyškov)

Vegetační a půdní příznaky patrně výšinného ohrazeného (?) areálu

- Rámcové souřadnice plochy vymezené vegetačními příznaky jsou:
- Kučerov – „Větrníky A1“ (k. ú. Kučerov, Bohaté Málkovice, Letonice), vegetační příznaky vlastního dvojitého (?) příkopu/žlabu (?): S: 49.2018092N, 16.9854800E; J: 49.1973831N, 16.9894431E
- Letonice 2 – „Větrníky B“, předpokládané výšinné sídliště/hradiště/socio-kultovní zóna (?), plošina vymezená strmými svahy v západní části areálu: S: 49.2000000N, 16.9811844E; J: 49.1976936N, 16.9775044E; V: 49.1988294N, 16.9819569E; Z: 49.1997408N, 16.9752408E

Dlouhý dvojitý (?) příkop/žlab na východním okraji plochy předpolí/předhradí s dalšími příkopy Kučerov – „Větrníky A“ ve východní části a předpokládaný výšinný ohrazený (?) areál Letonice 2 –„Větrníky B“ v západní části lokality (obr. 1: 2; 10–13) byly objeveny na leteckých ortosnímcích (obr. 12–13) na portálu mapy.cz a na webových stránkách Českého úřadu zeměměřického a katastrálního (ČÚZK). Vegetační a půdní příznaky vyznačují přítomnost řady dalších předpokládaných archeologických objektů a případného příkopu (příkopů) v místě šíje B západním směrem na plochu předpokládané výšinné ohrazené (?) lokality Letonice 2 – „Větrníky B“ (obr. 12).

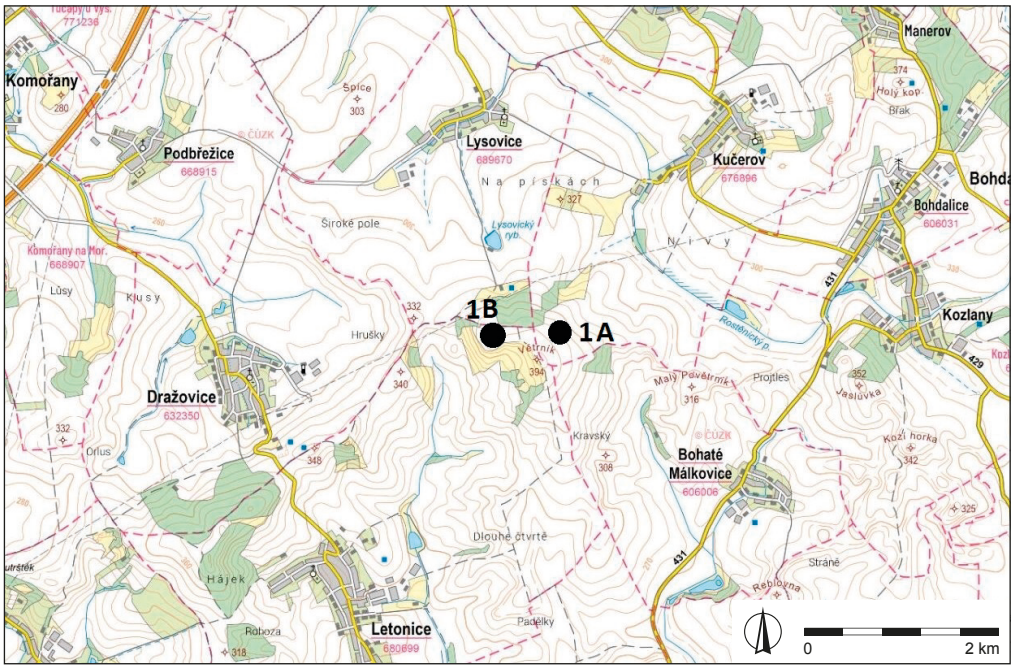

Obr. 10. Kučerov / Bohaté Málkovice – „Větrníky A1–A7“, Letonice 2 – „Větrníky B“ (okr. Vyškov). Umístění dvojitého (?) příkopu („Landgraben“)/žlabu (?) a valu/valů obloukovitého půdorysu a dalších lineárních objektů na předhradí potenciálního výšinného ohrazeného (?) areálu. Mapový podklad: ČÚZK AV; autor J. Kovárník sen.

Fig. 10. *Kučerov / Bohaté Málkovice – ‘Větrníky A1–A7’, Letonice 2 – ‘Větrníky B’ (Vyškov District). Location of a double (?) ditch (‘Landgraben’)/trench (?) and rampart(s) with an arched ground plan, along with other linear features in the settlement area around a potential enclosure(?). Map base: ČÚZK AV; author J. Kovárník sen.*

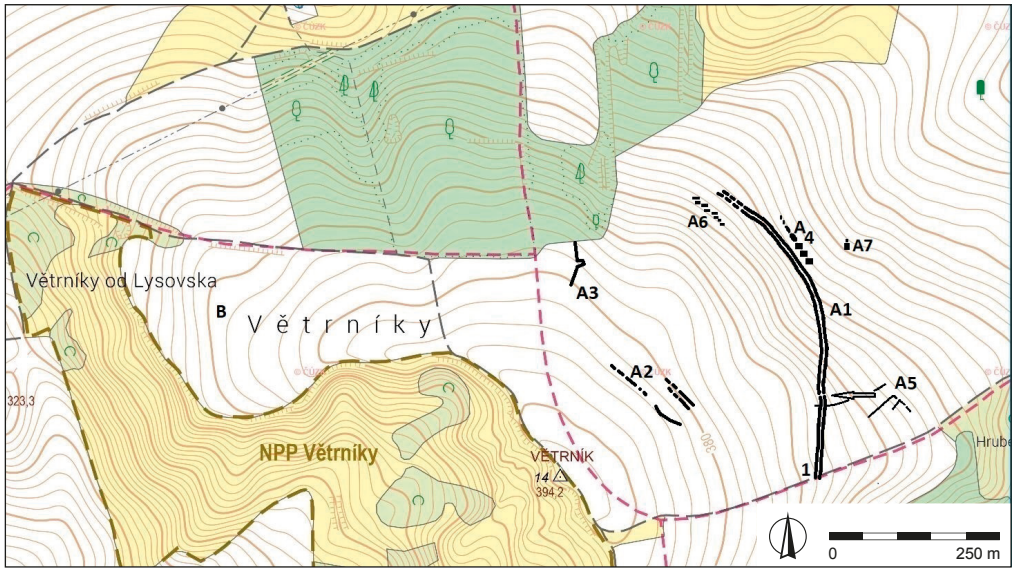

Obr. 11. Kučerov / Bohaté Málkovice – „Větrníky A1“, Letonice 2 – „Větrníky B“ (okr. Vyškov). Orientační náčrt průběhu vegetačních příznaků dvojitého (?) příkopu/žlabu (?) a valu(ů) obloukového půdorysu a dalších liniových příznaků v prostoru před potenciální výšinnou ohrazenou (?) lokalitou. Mapový podklad: ČÚZK AV; autor J. Kovárník sen.

Fig. 11. *Kučerov / Bohaté Málkovice – ‘Větrníky A1’, Letonice 2 – ‘Větrníky B’ (Vyškov District). Schematic sketch showing crop marks of a double (?) ditch/trench (?) and rampart(s) with an arched ground plan, along with other linear structures in front of a potential (?) enclosure. Map base: ČÚZK AV; author J. Kovárník sen.*

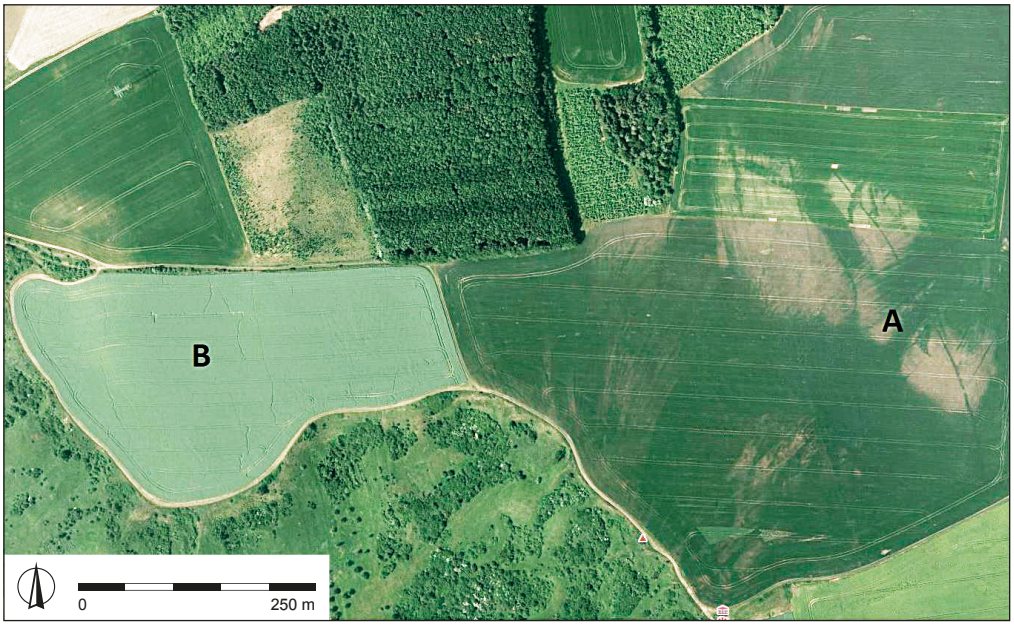

Obr. 12. Kučerov / Bohaté Málkovice – „Větrníky A1“, Letonice 2 – „Větrníky B“ (okr. Vyškov). Letecký snímek umístění lokality potenciálního výšinného ohrazeného (?) areálu B a dlouhého dvojitého (?) příkopu/žlabu (?) (a valu/valů) obloukovitého půdorysu („Landgraben“) A v kulturní krajině. Mapový podklad: Mapy.cz_2 (13. 6. 2015); autor J. Kovárník sen.

Fig. 12. *Kučerov / Bohaté Málkovice – ‘Větrníky A1’, Letonice 2 – ‘Větrníky B’ (Vyškov District). Aerial photograph showing the location of the potential hillfort (?) B and the long double (?) ditch/trench (?) and rampart(s) with an arched ground plan (‘Landgraben’) A in the cultural landscape. Map base: Mapy.cz_2 (13 June 2015; author: J. Kovárník sen.*

Obr. 13. Kučerov – „Větrníky A“ (okr. Vyškov). Ortofotografie vegetačních příznaků jižní části dlouhého dvojitého (?) příkopu/žlabu (?) obloukovitého půdorysu s detailem vstupu a s dalšími objekty. Mapový podklad: Mapy.cz_3 (13. 6. 2015); autor J. Kovárník sen.

Fig. 13. *Kučerov – 'Větrníky A' (Vyškov District). Orthophotograph showing crop marks in the southern part of the long double (?) ditch/trench (?) with an arched ground plan, including a detailed view of an entrance and additional features. Map base: Mapy.cz_3 (13 June 2015); author J. Kovárník sen.*

Nově objevený dlouhý dvojitý (?) příkop/žlab na východním okraji plochy předpolí/předhradí (obr. 11–13) ve východní části a předpokládaná výšinná hrazená (?) lokalita Letonice 2 – „Větrníky B“ (obr. 10–11) v západní části se rozkládá na velmi výrazné dominantní poloze „Větrníky“ kolem kóty Větrník. Dvojitý (?) příkop/žlab se nachází asi 2 360 m (severní část) až 2 625 m (jižní část), vegetační a půdní příznaky (možný dvojitý příkop) v šíji 2 790–2 810 m (severní část) a 2 880–2 910 m (jižní část) a západní okraj plošiny pravděpodobného výšinného ohrazeného (?) areálu asi 3 015 m (severozápadní část) až 3 080 m (jihovýchodní část) od středu obce Kučerov směrem k jihozápadu (obr. 10).

Výškový rozdíl mezi maximální (kóta Větrník 394,2 m n. m.) výškou plošiny a minimální nadmořskou výškou (260 m n. m. u soutoku bezejmenných potoků) dosahuje až 134,2 m.

Porostové příznaky velmi pozoruhodného dlouhého dvojitého (?) příkopu/žlabu (?) obloukovitého půdorysu (obr. 11–13) se nacházejí v jihozápadní části katastru obce v poměrně členitém terénu. Jižní část příkopu probíhá v délce asi 70 m ještě v severozápadním okraji katastrálního území obce Bohaté Málkovice. Archeologická lokalita leží na svahu orientovaném k východu až severovýchodu, který obloukovitě přetíná od severu k jihu. Oblouk dvojitého (?) příkopu/žlabu (?) se klene k východu. Nadmořská výška vegetačních příznaků dvojitého (?) příkopu/žlabu (?) v pozorovatelné délce cca 445 m se pohybuje mezi 357 m n. m. (severní část) až 368 m n. m. (jižní část). Šířka vegetačních příznaků dosahuje 2–3 m. Je pozoruhodné, že po obou stranách vstupu v délce asi 85 m (ortosnímky portálu mapy.cz z 13. 6. 2015 a 24. 7. 2021) vykazují vegetační příznaky snad dvojici užších příkopů/žlabů o šířce asi od 0,5 m do cca 1 m. Podle vegetačních příznaků je patrný prozatím jeden vstup vzdálený cca 162 m od jižního okraje dvojitého (?) příkopu/žlabu (?), který se lichoběžníkovitě rozevírá směrem ven (obr. 13). Vstup je široký 3 m na vnitřní a 4–5 m na vnější straně příkopu. Obvod předpokládaného předhradí/předpolí (?) činí asi 2 200 m a plocha přibližně 21,25 ha. Kulturní zařazení příkopu/žlabu (?) není prozatím známé.

Předpokládané výšinné ohrazení (?) zahrnuje příhodnou středovou část vrcholu „Větrníky“, která je ohraničena na jihovýchodě až západě strmými svahy (obr. 10–12).[5] Na západním a jižním úpatí těchto strání se nacházejí dva prameny bezejmenných přítoků Letonického potoka a severně od lokality pramen Lysovického potoka. Plošina předpokládaného ohrazeného areálu se mírně zužuje směrem k východu do tzv. terénní šíje, kde by bylo možné očekávat (obranné) příkopy (obr. 11–13). Obvod předpokládané výšinné ohrazené (?) lokality je cca 1 220 m a její výměra asi 8,29 ha. Celkový obvod předpokládaného výšinného ohrazeného (?) areálu a zřejmě předhradí dosahuje asi 3 425 m a celková plocha přibližně 29,54 ha.

Vegetační příznaky v okolí vstupu by mohly signalizovat, buď že jde skutečně o dvě linie příkopů/žlabů (?) o šířce oscilující okolo 0,5 m až přibližně 1 m, nebo o nedokončený dlouhý příkop o větší šířce.

Dlouhý dvojitý (?) příkop/žlab obloukovitého půdorysu Kučerov / Bohaté Málkovice – „Větrníky A1“ (obr. 11–13) na předpolí předpokládaného výšinného ohrazení(?) Letonice 2 – „Větrníky B“ poukazuje, že se v oblasti Litenčické pahorkatiny nacházely důležité archeologické lokality včetně výšinných. Oprávněně lze předpokládat, že právě zde se rozvíjela síť pravěkých stezek a cest místního i dálkového významu.

Datování této lokality není prozatím známé.

3.7 Němčičky – „Nové hory“ (okr. Břeclav)

- Rámcové souřadnice porostových příznaků příkopu jsou:
  S: 48.9298289N, 16.8259614E; J: 48.9289794N, 16.8256744E;
  V: 48.9294675N, 16.8264550E; Z: 48.9293600N, 16.8249906E

Příkopové ohrazení/opevnění (?) nepravidelně oválného půdorysu Němčičky – „Nové hory“ (obr. 1: 6; 14, 15) bylo podchyceno v rámci letecké archeologické prospekce v roce 2017 po vyklučení vinohradu a následné hluboké orbě pozemku, která významně porušila příkop. Situace je velmi zřetelná na snímcích portálu mapy.cz (ortofotografie ze 7. 5. 2018).

Rozměry příkopového ohrazení jsou prozatím velmi nesnadno stanovitelné (obr. 15). Délka vnitřní plochy ve směru od východu k západu by proto mohla dosahovat podle půdních příznaků kolem 117 m, šířka příkopu pak 4–5 m. Předpokládáme, že příkop nepravidelně oválného půdorysu obepínal prostranství o přibližné ploše necelého hektaru, tedy dostačující pro různé aktivity pravěké society, nebo několika komunit.

Nejbližším vodním tokem je Němčický potok, který protéká cca 693 m východně. Převýšení archeologické lokality vůči údolí potoka dosahuje úctyhodných 113–114 metrů (obr. 14).

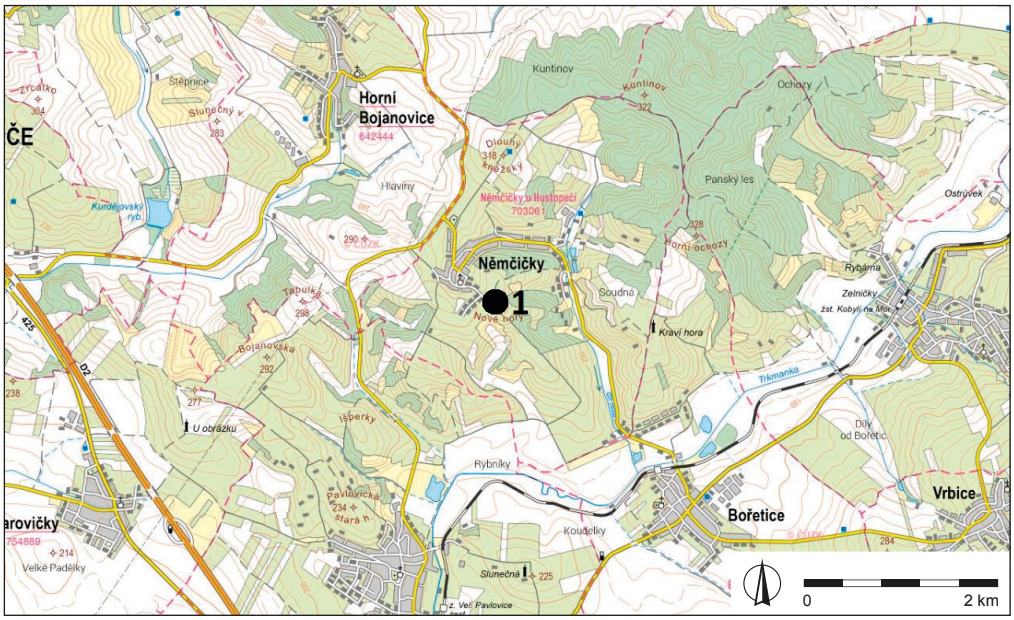

Obr. 14. Němčičky – „Nové hory“ (okr. Břeclav). Umístění výšinné ohrazené lokality Mapový podklad: ČÚZK AV; autor J. Kovárník sen.

Fig. 14. *Němčičky – ‘Nové hory’ (Břeclav District). Location of the enclosure. Map base: ČÚZK AV; author J. Kovárník sen.*

Obr. 15. Němčičky – „Nové hory“ (okr. Břeclav). Letecká fotografie výšinné ohrazené lokality s půdními příznaky severní poloviny příkopu (a valu) okolo vrcholu kopce. Podkladová mapa: Google Earth (5. 9. 2021); autor J. Kovárník sen.

Fig. 15. *Němčičky – ‘Nové hory’ (Břeclav District). Aerial photograph of the enclosure showing soil marks of the northern half of the ditch (and rampart) surrounding the hilltop. Map base: Google Earth (5 September 2021); author J. Kovárník sen.*

Lze předpokládat, že cílem bylo ohradit příkopem a valem (obr. 15) strategicky důležité místo výšiny (kóta 306,7 m n. m.) snad poblíž významných pravěkých průchodů krajinou.

Popisovaná centrální archeologická lokalita patrně značného významu pro sociální, hospodářský, nebo také religiózní (?) život tehdejších societ dokládá záměrný výběr výrazné kóty v polní trati „Nové hory“. Nachází se poblíž údolí Němčického potoka, který se vlévá jižně od tohoto místa do říčky Trkmanky. Tato okolnost může poskytovat podněty k úvahám o umístění poblíž místních pravěkých stezek probíhajících podél vzpomenutých vodotečí.

Značný význam má i samotná poloha příkopu ohrazujícího oválný útvar kolem jedné z nejvyšších kót, což také umožňovalo daleký výhled do důležitého údolí říčky Trkmanky a případně ještě dále. Taková výšina však byla také „blízko slunci“, a proto by mohla sehrávat úlohu „posvátné hory“.

Příkopové ohrazení/opevnění (?) oválného půdorysu by bylo možné zcela předběžně, pracovně datovat do období pravěku.

4. Diskuse

Ohrazené výšinné a nížinné lokality zaujímají důležité místo mezi archeologickými lokalitami. Vykazují různé formální znaky, které mohou souviset s jejich posláním. Je zapotřebí se nad nimi zamýšlet a porovnávat je s novými poznatky.

K otázce významu těchto ohrazených nebo opevněných areálů se vyslovila již celá řada archeologů. Vladimír Podborský spatřoval v maloplošných pozdně halštatských výšinných opevněných lokalitách „*střediska kmenové organizace*“ a „*sídla zchudlé velmožské vrstvy*“, nebo místa kultu (cf. Podborský 1972, 25; 1999, 268; 2006, 242). Miloš Čižmář (2004, 51–52, 54) se zabýval posláním výšinných a ohrazených lokalit od počátku eneolitu až po vývoj ve středověké hrady 13. století jako „*míst obrany*“, ale také „*hospodářských, obchodních a společenských středisek*“. Martin Kuna (2007, 108–109) hodnotí hradiště a kultovní areály jako součásti „*nadkomunitních, tzv. spádových areálů*“ atd.

Důležitý je nález vegetačních příznaků dlouhého dvojitého (?) příkopu/žlabu (?), „Landgraben“ u Kučerova, v trati „Větrníky“.

Podobné nálezy jsou známé ze středního Německa, ale z nížinných poloh, jako např. Neutz–Lettewitz, Sasko-Anhaltsko (Braasch 1995, 121, Abb. 17–20), Kitzen (Steinmann 1999, 31, Abb. 8, 9) a Zwenkau, Sasko (Campen et al. 1997, 49–51, Abb. 5; Stäuble 1999, 171–177, Abb. 9–11). K analogiím na Moravě by mohl přináležet dlouhý příkop s dvojitou palisádou („Landgraben", pit alignments) v katastrálním území obcí Pasohlávky – „U Křižovatky" (okr. Brno-venkov), Přítluky – „U Dubu" (okr. Břeclav) a Pohořelice – Nová Ves – „Hektary" (okr. Brno-venkov; Kovárník 2001a, 143–144, tab. 8, 9: 2; 2001b, 100, 103–104, obr. 1, 2). Existují názory, že tyto příkopy mohly plnit úlohu vymezení hranic v pravěku snad u centrálních sídlišť, nebo mezi územím jednotlivých komunit (Braasch 1993, 33; Stäuble 1999, 176–177; Kovárník 2001a, 143–144, tab. 8, 9: 2; 2001b, 100–102, 103–104, obr. 1, 2). Ohrazení typu řady jam, „*Grubenreihen*" nebo „*pit alignments*" se často vyskytují v Německu, například v Sasku Altranstädt (Braasch 1993, 33; 1995, 121, Fig. 19; 1997, 34 –35, Abb. D 1), Kyhna IV (Mikschofsky 1999, 110), Zauschwitz (Stäuble 1999, 172; Vogt 1989), Zitzschen (Braasch 1997, 34–35, Abb. 6, 7; D 22) a další.

Existuje vazba mezi terénním reliéfem konkrétního místa výšinných ohrazení, půdorysem a také počtem (násobením) prvků ohrazujícího nebo opevňujícího systému. Konfigurace terénu vždy hrála podstatnou roli. Typologií výšinných hradišť se zabývali např. M. Čižmář (2004, 42), M. Zápotocký (např. 2008, 68), J. Bátora (2018, 231) a další. Dvojnásobně ohrazený areál Nezamyslice – „Končiny" vykazuje strategický význam. Blízkost soutoku potoka Tištínky s řekou Hanou, který se v současnosti vlévá z pravé strany přibližně 710 m severozápadně od lokality (obr. 8), zvyšuje její důležitost. V místě soutoku potoka Tištínky a řeky Hané lze předpokládat křižovatku stezky nebo cesty pravěkého stáří vedoucí z oblasti Vyškovské do Napajedelské brány k řece Moravě (obr. 1: 3).[6] Je třeba ještě dodat, že důležitou úlohu sehrával ve zdejším mikroregionu také soutok potoka Brodečky (Drahanský potok), levobřežní přítok řeky Hané vzdálený cca 3 km VSV v katastru Němčic nad Hanou. Nebylo asi náhodné založení jiného hradiště v těchto místech, významného výrobního a obchodního nadregionálního centra datovaného do stupňů LT C1 a přibližně LT C2 (?), které se rozkládalo na levé terase řeky Hané asi 3,4–4,2 km SSV (např. Čižmářová 2004, 256–258; Čižmář, Kolníková 2006; Kolníková 2012). Důležitá je informace, že ca 11,4 km SSV se nachází další opevněný areál Křenovice – „Hradisko" (okr. Přerov; např. Dohnal 1988, 49; Peška 2002, 36–37; Čižmář 2004, 157–158).

Zajímavé je zjištění dalšího příkopového ohrazení kolem nejvyššího bodu kopce „Nové hory" u Němčiček (okr. Břeclav; obr. 1: 6; 14–15). Studovaný systém příkopu a valu oválného půdorysu ohrazující nebo opevňující (?) kótu 306,7 m n. m. v polní trati „Nové hory" v katastru obce Němčičky, vykazuje na Moravě některé paralely. Příkladem může být nedaleké dvojnásobné příkopové ohrazení, opevnění (?) v polní trati „Podsedky" v katastru Kyjov (okr. Hodonín; Kovárník 2004, 11, obr. 5). V blízkosti popisovaného příkopu asi 2,38 km východně se nacházejí dvě obdobná příkopová ohrazení ve vzájemné superpozici na lokalitě Kobylí – „Lumperky" (např. Hašek, Kovárník 2000; Čižmář 2004, 147–148; Kovárník 2004, obr. 4). Patřilo by mezi ně také příkopové ohrazení oválného půdorysu s dvěma vnějšími příkopy obloukovitého půdorysu v polní trati „Nivky" pod Hrubým kopcem v k. ú. obce Šardice (okr. Hodonín) a další.

Příkop dalšího ohrazení Rajhradice – „Stráně" (okr. Brno-venkov; obr. 1: 1; 6, 7) na plošině levé terasy Ivanovického potoka (a řeky Svratky) rozšiřuje počet ohrazení s příkopy (a valy) obloukovitého půdorysu. Vzhledem k přítomnosti velké nekropole únětické kultury, sídliště pozdní fáze středodunajské mohylové kultury, velatické fáze kultury popelnicových polí, dále z doby stěhování národů a hrobů z velkomoravského období v těsném sousedství a celé řadě dalších vegetačních příznaků je zřejmé, že tato lokalita pravděpodobně sehrávala důležitou úlohu. K analogiím by patřilo trojité opevnění staršího období únětické kultury v katastru Hrušovan nad Jevišovkou (okr. Znojmo; Kovárník 2007) umístěné na obdobně vybíhající ploše terasy řeky Jevišovky a obloukovitý půdorys příkopu [věteřovské (?) kultury] u ohrazeného areálu v katastru Šatov (Kovárník 2015).

Výšinná ohrazená lokalita Nevojice 4 – „Malhotky" (okr. Vyškov; obr. 1: 5; 4, 5), zvyšuje známou koncentraci opevněných areálů na území Litenčické pahorkatiny v povodí řeky Litavy. V údolí patrně mohla probíhat důležitá pravěká stezka nebo cesta mezi severní částí Dyjsko-svrateckého úvalu, Vyškovskou

Obr. 16. Prasklice – „Kříby" (okr. Kroměříž). Vegetační příznaky asi tří příkopů a valů obloukovitého půdorysu výšinného hradiště a koncentrace („baterie") více než 50 objektů uvnitř. Mapový podklad: Mapy.cz_4 (4. 7. 2018); autor J. Kovárník sen.

Fig. 16. *Prasklice – 'Kříby' (Kroměříž District). Crop marks of approximately three ditches and ramparts with an arched ground plan of an enclosure, and a concentration ('battery') of more than 50 features inside. Map base: Mapy.cz_4 (4 July 2018); author J. Kovárník sen.*

bránou, Napajedelskou bránou a Dolnomoravským úvalem. V katastrálním území na severovýchodním okraji geomorfologického celku Ždánický les se nachází ještě výšinný ohrazený areál Nevojice 3 – „Strašník“ (např. Čižmář 2004, 190–191) a dva další vrcholně středověké fortifikační systémy Nevojice 1–2.

Ohrazená lokalita Hoštice – „Světlová“ (okr. Kroměříž; obr. 1: 4; 2, 3) asi plnila úlohu důležitého sídliště v severovýchodní části Litenčické pahorkatiny. Je pravděpodobné, že to bylo území křížení významné pravěké stezky vedoucí podél řeky Moravy se stezkou z Vyškovské brány podél řeky Hané. Ohrazení Hoštice – „Světlová“ patří k ostrožním polohám (obr. 1: 4; 2, 3). Jeho objev může přinést nové pohledy na dosavadní výsledky archeologických výzkumů osídlení v povodí potoka Tištínky. Ve vzdálenosti 7,7 km SSZ se rozkládá významná opevněná lokalita Prasklice – „Kříby“ (okr. Kroměříž; obr. 16; např. Ondráček 1968; Nekvasil 1972; Čižmář 2004, 212–214), a 12 km SSZ od lokality Hoštice – „Světlová“ se nachází zjištěné ohrazení Nezamyslice – „Končiny“ (okr. Prostějov; obr. 1: 3; 8, 9). V blízkosti se nacházejí další ohrazené areály: v přibližné vzdálenosti 13,4 km severovýchodně u Hradiště – „Pod Hroby“ (okr. Kroměříž), 11,5 km SSV Křenovice – „Hradisko“ (okr. Přerov), 18–18,9 km ZJZ Kučerov/Letonice 2 (obr. 1: 2; 10–13), 21,3 km ZJZ Letonice 1 – „Kyhelec“ (obr. 17, 18) a 15,4 km jihozápadně Nevojice 4 – „Malhotky“ (obr. 1: 5; 4, 5) na okrese Vyškov.

Ohrazené areály, ať již výšinného, nebo nížinného rázu zaujímají různou plochu od nejmenších asi 0,2–0,3 ha po největší okolo 37 ha, což může souviset s jejich významem.

Počet příkopů a valů včetně jejich velikosti se odvíjel také od úrovně významu vlastní ohrazené lokality. Méně významné lokality mohly mít jednoduchý systém ohrazení, zatímco centrální hradiště regionálního a zejména nadregionálního významu zřejmě mohla mít vícenásobný systém příkopů, valů a případně palisád a mnohdy také větší plošný rozsah.

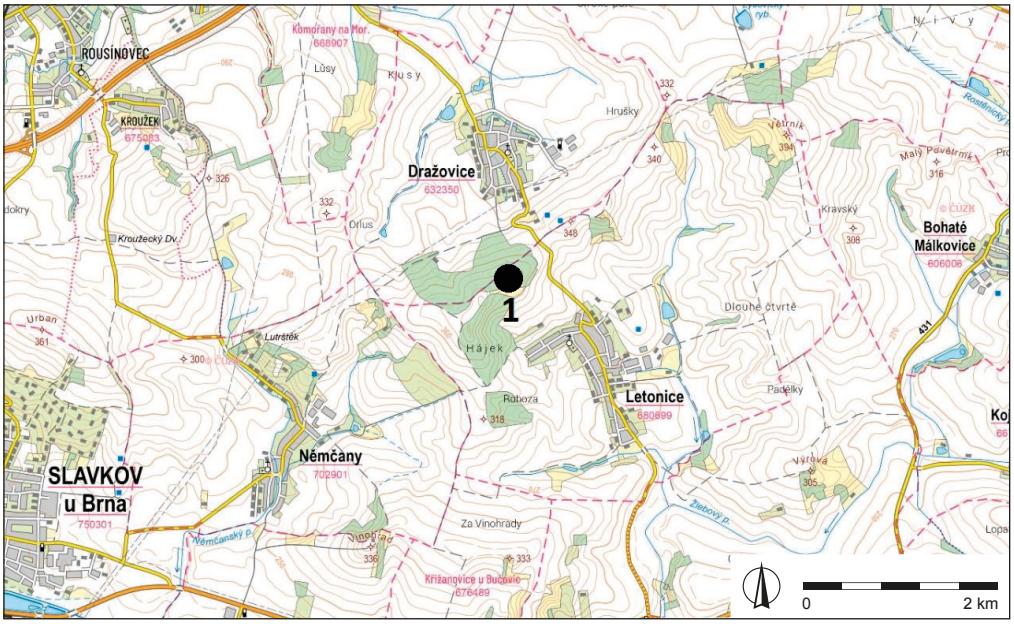

Obr. 17. Letonice 1 – „Kyhelec“ (okr. Vyškov). Umístění výšinné ohrazené lokality. Mapový podklad: ČÚZK AV; autor J. Kovárník sen.

Fig. 17. *Letonice 1 – ‘Kyhelec’ (Vyškov District). Location of the hilltop enclosure. Map base: ČÚZK AV; author J. Kovárník sen.*

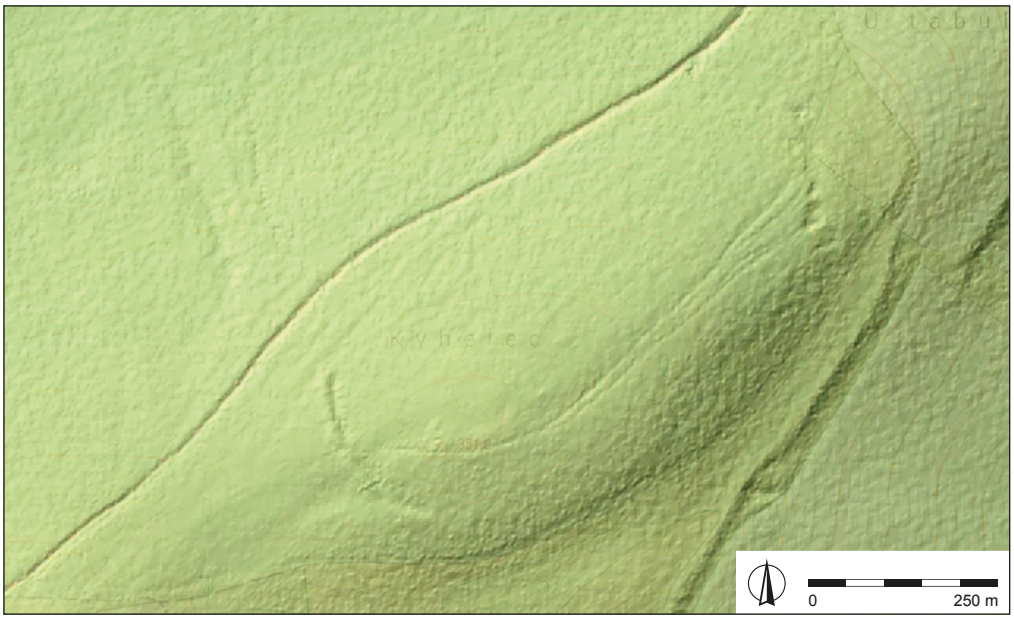

Obr. 18. Letonice 1 – „Kyhelec“ (okr. Vyškov). Digitální model reliéfu a průběhu příznaků protilehlých příkopů a valů půdorysu krátkých oblouků výšinné ohrazené lokality. Mapový podklad: ČÚZK AV; autor J. Kovárník sen.

Fig. 18. *Letonice 1 – ‘Kyhelec’ (Vyškov District). Digital terrain model showing the course of opposing ditches and ramparts with a short, arched ground plan of the enclosure. Map base: ČÚZK AV; author J. Kovárník sen.*

5. Závěr

Výše popsané, dílem výšinné, ohrazené areály nejsou prozatím datovány.[7] Všeobecně se uvádí, že ohrazené a opevněné nížinné a výšinné lokality měly v sídelní struktuře vyšší hierarchickou úroveň ve srovnání se zemědělskými sídlišti. Zjištěné ohrazené lokality byly situovány na předpokládaných pravěkých stezkách na území Dyjsko-svrateckého úvalu (Rajhradice – „Stráně"), ve Vyškovské bráně (Kučerov 1 – „Větrníky" a Letonice 2 – „Větrníky"), v povodí řek Haná (Nezamyslice – „Končiny", případně Hoštice – „Světlová"), Litava (Nevojice – „Malhotky") a v Kyjovské pahorkatině (Němčičky – „Nová hora").

Nový poznatek představuje vnější dlouhý dvojitý (?) příkop/žlab (?) obloukovitého půdorysu, „Landgraben" Kučerov – „Větrníky A" (obr. 11–13) ohraničující území předpokládané ohrazené (?) lokality Letonice 2 – „Větrníky B". Evidovány jsou další příklady takových „Landgraben" a „pit alignments" Pasohlávky – „U Křižovatky", Pohořelice – Nová Ves –„Hektary", nebo Přítluky – „U Dubu". Na rozdíl od výšinných ohrazených reálů se nacházejí v nížině. Mohly by rovněž představovat určitá ohrazení o dlouhém průběhu.

Dosažené výsledky jsou pouze dílčím příspěvkem do procesu poznávání vzniku a významu opevněných center a ohrazených areálů na Moravě.

CRediT authorship contribution statement

Jaromír Kovárník senior: Conceptualization, Supervision, Writing – review & editing, Writing – original draft, Investigation, Validation, Formal analysis, Visualization.

Jaromír Kovárník junior: Conceptualization, Writing – review & editing, Investigation, Formal analysis.

Poznámky

1 Význam pojmů ohrazená, nebo opevněná lokalita obsahuje archeologická literatura (např. Čižmář 2004, 55–68).

2 K ověření přírodního nebo jiného původu by byly útvary tvaru kulové úseče. Jeden z nich se nachází cca 117 m západně od severozápadního okraje výšinného hradiště, další asi tři 118–230 m JJZ a poslední skupina kolem pěti takových útvarů asi 480–609 m JJV.

3 František Kalousek datoval archeologické nálezy z této polní trati z r. 1926 do kultury se šňůrovou keramikou (Kalousek 1952). Lubomír Šebela (1999) tuto lokalitu neuvádí.

4 Karel Tihelka přiřadil v soupisu zdejší nálezy z roku 1926 do únětické kultury podle zápisů I. L. Červinky (Tihelka 1951).

5 Pravděpodobně vznikly ve starších čtvrtohorách kvůli sesuvům (AOPK ČR).

6 Šlo o jednu z důležitých tras využívaných od pravěku s řadou regionálních větví, z nichž se vyvinuly základní trasy transkontinentální Jantarové cesty s vrcholem v době laténské a především v době římské (např. Duffy 2014, 40–42; Chytráček et al. 2017, 190–191, 193–197).

7 Úkolem do budoucna zůstává vypracování badatelského, finančně zajištěného projektu k uskutečnění tohoto cíle.

Literatura

AOPK ČR: Národní přírodní památka Větrníky. In: *AOPK ČR –RP Jižní Morava* [online]. [Cit. 2025-06-06]. Dostupné z: https://old.ochranaprirody.cz/lokality/?idlokality=505&hidemenu=1.

Bátora, J. 2018: *Slovensko v staršej dobe bronzovej.* Bratislava: Katedra archeológie, Filozofická fakulta, Univerzita Komenského, Archeologický ústav SAV Nitra. Dostupné také z: https://fphil.uniba.sk/fileadmin/fif/katedry_pracoviska/karch/Publikacie/slovensko_v_starsej_dobe_bronzovej.pdf.

Braasch, O. 1993: Im Osten endlich freie Sicht von oben. *Archäologie Deutschlands* 4, 32–35.

Braasch, O. 1995: 50 Jahre verloren. In: J. Kunow (Hrsg.): *Luftbildarchäologie in Ost– und Mitteleuropa, Aerial Archaeology in Eastern and Central Europe. Internationales Symposium 26.–30. September 1994 Kleinmachnow, Land Brandenburg.* Forschungen zur Archäologie im Land Brandenburg 3. Potsdam: Brandenburgisches Landesmuseum für Ur- und Frühgeschichte, 109–122.

Braasch, O. 1997: Bemerkungen zur archäologischen Flugprospektion in West und Ost. In: J. Oexle (Hrsg.): *Aus der Luft – Bilder unserer Geschichte. Luftbildarchäologie in Zentraleuropa*. Dresden: Landesamt für Archäologie, 28–37.

Campen, I., Heyd, V., Stäuble, H., Tinapp, Ch. 1997: Siedlungswandel – Landschaftswandel. Neue Ergebnisse der archäologischen Ausgrabungen im Vorfeld des Tagebaues Zwenkau. *Archäologie aktuell im Freistaat Sachsen* 4/1996, 44–55.

ČGS_GM: Geologická mapa ČR 1 : 50 000. In: *Česká geologická služba* [online]. [Cit. 2025-06-05]. Dostupné z: https://mapy.geology.cz/geocr50/.

ČGS_PM: Půdní mapa ČR 1 : 50 000. In: *Česká geologická služba* [online]. [Cit. 2025-06-05]. Dostupné z: http://mapy.geology.cz/pudy/.

Čižmář, M. 2004: *Encyklopedie hradišť na Moravě a ve Slezsku. S leteckými záběry hradišť Miroslava Bálky.* Praha: Libri. Dostupné také z: https://1url.cz/sJNWl.

Čižmář, M., Kolníková, E. 2006: Němčice – obchodní a industriální centrum doby laténské na Moravě. *Archeologické rozhledy* LVIII(2), 261–283. Dostupné také z: https://1url.cz/XJNWF.

Čižmářová, J. 2004: *Encyklopedie Keltů na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri. Dostupné také z: https://1url.cz/SJNWa.

ČÚZK: Archiv. In: *Geoportál ČÚZK* [online]. © ČÚZK. [Cit. 2025-06-05]. Dostupné z: https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html.

ČÚZK AV: Analýzy výškopisu. In: *Geoportál ČÚZK* [online]. © ČÚZK. [Cit. 2025-06-05]. Dostupné z: https://ags.cuzk.cz/av.

ČÚZK_VYSK26: Letecké měřické snímky, 1 : 5000, VYSK26. In: *Geoportál ČÚZK* [online]. © ČÚZK. [Cit. 2025-06-05]. Dostupné z: https://ags.cuzk.gov.cz/archiv/openmap.html?typ=lms&idrastru=WMSD24.2020.VYSK26.00939&bz=-556823.61,-1150707.79.

Demek, J. 1992: Horopis. In: J. Demek a kol.: *Neživá příroda*. Vlastivěda moravská. Nová řada Země a lid 1. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 15–38. Dostupné také z: https://1url.cz/TJNWZ.

Demek, J., Mackovčin, P. a kol. 2006: *Zeměpisný lexikon ČR. Hory a nížiny.* Brno: AOPK ČR. Dostupné také z: https://1url.cz/fJNWI.

Dohnal, V. 1988: Opevněná sídliště z doby popelnicových polí na Moravě. *Studie Muzea Kroměřížska '88*. Dostupné také z: https://1url.cz/cJNWO.

Duffy, P. R. 2014: *Complexity and autonomy in Bronze Age Europe. Assessing Cultural Developments in Eastern Hungary.* Prehistoric research in the Körös region 1. Archaeolingua 31. Budapest: Archaeolingua.

Google Earth: *Google Earth* [online]. 10.81.0.0 © 2025 Google. [Cit. 2025-06-05]. Dostupné z: www.google.com/earth.

Hašek, V., Kovárník, J. 2000: Nové nálezy pravěkých příkopů na Moravě. *Přehled výzkumů* 41, 233–237. Dostupné také z: https://arub.cz/wp-content/uploads/pv_41_1999_specialni_metody.pdf.

Hendrychová, S. 2018: Velkomoravské pohřebiště v Rajhradicích. *Praehistorica* 34(1), 7–31. DOI: 10.14712/25707213.2018.1. Dostupné také z: https://karolinum.cz/casopis/praehistorica/rocnik-34/cislo-1/clanek-5704.

Chytráček, M., Golec, M., Chvojka, O., Metlička, M., Michálek, J., Novotná, M., Frolíková, D. 2017: Jantar starší doby železné a průběh jantarové stezky ve střední Evropě. *Památky archeologické* CVIII, 121–256. Dostupné také z: https://1url.cz/rJLbD.

Kalousek, F. 1952: *Nezamyslice nad Hanou* (*Prostějov*). Rkp. nálezové zprávy, M-TX-195202803 [Cit. 2024-02-21]. Uloženo: Archiv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. DOI: 10.60585/M-TX-195202803. Dostupné také z: Digitální archiv AMČR https://doi.org/10.60585/M-TX-195202803.

Kolníková, E. 2012: *Němčice. Ein Macht–, Industrie– und Handelszentrum der Latènezeit in Mähren und Siedlungen am ihren Rande. Kommentierten Fundkatalog Münzen*. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 43. Brno: Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. Dostupné také z: https://www.arub.cz/wp-content/uploads/Nemcice_E_Kolnikova.pdf.

Kovárník, J. 2001a: Nové objevy pravěkých příkopů na Moravě. In: V. Podborský (ed.): *50 let archeologických výzkumů Masarykovy univerzity na Znojemsku. 50 Jahre archäologischer Forschungen der Masaryk–Universität im Gebiet von Znaim*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 139–155.

Kovárník, J. 2001b: Dlouhé příkopy a řady jam na Moravě. In: V. Hašek et al. (eds): *Ve službách archeologie III. Sborník k 75. narozeninám Prof. RNDr. Jana Jelínka, DrSc*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 99–106.

Kovárník, J. 2004: Nově zjištěná pravěká příkopová ohrazení na Moravě. Rondely, rondeloidy a jiné příkopy – stručné shrnutí problematiky. In: V. Hašek et al. (eds.): *Ve službách archeologie V. Sborník k sedmdesátinám RNDr. Emanuela Opravila, CSc*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 11–38, obr. 1–6.

Kovárník, J. 2007: Eine dreigliedrige Grabenumzäunung der Únětice (Aunjetitzer) Kultur bei Hrušovany nad Jevišovkou, Bezirk Znojmo. In: M. Mattern et al. (eds.): *Terra Praehistorica. Festschrift für Klaus–Dieter Jäger zum 70. Geburtstag*. Neue Ausgrabungen und Funde in Thüringen. Sonderband 2007. Beiträge zur Ur– und Frühgeschichte Mitteleuropas 48. Langenweissbach: Beier & Beran, 294–320.

Kovárník, J. 2015: Opevňovací příkop ze starší doby bronzové u Šatova, okr. Znojmo. Další případy obloukovitých příkopů zjištěných leteckým výzkumem. In: J. Bátora, P. Tóth (eds.): *Keď bronz vystriedal meď. Zborník príspevkov z XXIII. medzinárodného sympózia „Staršia doba bronzová v Čechách, na Morave a na Slovensku", Levice 8.-11. októbra 2013*. Archaeologica Slovaca Monographiae. Communicationes XVIII. Bratislava, Nitra: Archeologický ústav SAV, Nitra, Katedra archeologie FiF UK, 105–122.

Kuna, M. 2007: Prostorová struktura artefaktů. In: M. Kuna (ed.): *Archeologie pravěkých Čech 1. Pravěký svět a jeho poznání*. Praha: Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i., 108–109. Dostupné také z: https://www.arup.cas.cz/wp-content/uploads/2020/05/01_Uvod_n.pdf.

Mapy.cz_1: *Letecká: Rajhradice*. [online]. Seznam.cz a.s., ©2025 [Cit. 2025-06-05]. Dostupné z: https://mapy.com/cs/letecka?l=0&x=16.6306026&y=49.0999820&z=18.

Mapy.cz_2: *Letecká: Kučerov / Bohaté Málkovice – „Větrníky A"*. [online]. Seznam.cz a.s., ©2025 [Cit. 2025-06-05]. Dostupné z: https://mapy.com/cs/letecka?l=0&x=16.9845864&y=49.1994453&z=17.

Mapy.cz_3: *Letecká: Kučerov – „Větrníky A"*. [online]. Seznam.cz a.s., ©2025 [Cit. 2025-06-05]. Dostupné z: https://mapy.com/cs/letecka?l=0&x=16.9875655&y=49.1994634&z=18.

Mapy.cz_4: *Letecká: Prasklice – „Kříby"*. [online]. Seznam.cz a.s., ©2025 [Cit. 2025-06-05]. Dostupné z: https://mapy.com/cs/letecka?x=17.1819281&y=49.2875002&z=18.

Mikschofsky, D. 1999: Archäologische Luftbilderkundung in Kyhna, Lkr. Delitzsch. *Archäologie aktuell im Freistaat Sachsen* 5/1997, 106–111.

Nekvasil, J. 1972: Ojedinělý nález z Koválovic, okr. Prostějov. *Přehled výzkumů* 1971, 62. Dostupné také z: https://www.arub.cz/wp-content/uploads/pv_16_1971.pdf.

Nekvasil, J. 1982: Bemerkungen zu den Burgwällen der Lausitzer Kultur in Mähren. In: B. Chropovský, J. Herrmann (Hrsg.): *Beiträge zum bronzezeitlichen Burgenbau in Mitteleuropa*. Berlin, Nitra: Zentralinstitut für alte Geschichte und Archäologie der Akademie der Wissenschaften der Deutschen demokratischen Republik, Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied, 311–330.

Ondráček, J. 1962: Únětické pohřebiště u Rebešovic na Moravě. *Sborník Československé společnosti archeologické* 2, 5–100.

Ondráček, J. 1968: Další únětické nálezy z Prasklic u Kroměříže. *Přehled výzkumů* 1967, 38. Dostupné také z: https://www.arub.cz/wp-content/uploads/pv_12_1967.pdf.

Parma, D. 1998: Výšinné lokality mladšího pravěku na jihovýchodní Moravě. Výsledky prospekce v roce 1997. *Slovácko* XI, 99–113.

Peška, J. 2002: *Hradiska z doby bronzové a halštatské na Přerovsku*. Archeologické památky střední Moravy 3. Olomouc: Vlastivědné muzeum.

Podborský, V. 1972: Jihomoravská halštatská sídliště – II. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity* E 17, 5–54. Dostupné také z: https://hdl.handle.net/11222.digilib/109486.

Podborský, V. 1999: Přínos moravských výzkumů „rondelové archeologii". In: V. Podborský: *Pravěká sociokultovní architektura na Moravě*. Brno: Masarykova univerzita, 261–272.

Podborský, V. 2006: *Pravěké náboženství Evropanů*. Brno: Masarykova univerzita.

Staňa, Č. 1973: Záchranný výzkum na slovanském pohřebišti v Rajhradicích (okr. Brno–venkov). *Přehled výzkumů* 1972, 58–59, 151, Tab. 43. Dostupné také z: https://www.arub.cz/wp-content/uploads/pv_17_1972.pdf.

Stäuble, H. 1999: Von der Linie zur Fläche. Archäologische Grossprojekte im Südraum Leipzigs. *Vorträge des 17. Niederbayerischen Archäologentages*, 149–190.

Steinmann, Ch. 1999: Immer im Kreis – Eine Ringanlage als rituelles Zentrum. Sieben Jahrtausende in einem Schnitt – Die JAGAL in Sachsen. In: H. Stäuble, S. Eickhoff, C. Pause (Hrsg.): *Archäologie an der Jagal. 100000 Jahre auf 300 Kilometern*. Wünsdorf, Dresden, Halle (Saale): Landesamt für Denkmalpflege und Archäologie Sachsen–Anhalt, 26–34.

Šebela, L. 1999: *The Corded Ware culture in Moravia and in the adjancent part of Silesia* (*Catalogue*). Fontes Archaeologiae Moravicae XXIII. Brno: Archeologický ústav Akademie věd České republiky v Brně. Dostupné také z: https://arub.cz/wp-content/uploads/The_Corded-_Ware_Culture_in_Moravia.pdf.

Tihelka, K. 1951: *Nezamyslice nad Hanou* (*Prostějov*). Rkp. nálezové zprávy, M-TX-195101017 [Cit. 2024-02-21]. Uloženo: Archiv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. DOI: 10.60585/M-TX-195101017. Dostupné také z: Digitální archiv AMČR https://doi.org/10.60585/M-TX-195101017.

Tihelka, K. 1953: Moravská únětická pohřebiště. *Památky archeologické* XLIV(2), 229–328. Dostupné také z: https://1url.cz/nJNiK.

Vogt, H.–J. 1989: Der jungbronzezeitliche Opferplatz von Zauschwitz, OT. V. Weideroda, Kr. Borna. In: F. Schlette, D. Kaufmann (Hrsg.): *Religion und Kult in ur- und frühgeschichtlicher Zeit. 13. Tagung der Fachgruppe Ur- und Frühgeschichte vom 4. bis 6. November 1985 in Halle* (*Saale*). Berlin: Akademie–Verlag.

Vlček, V. 1992: Hydrografie Moravy. In: J. Demek a kol.: *Neživá příroda*. Vlastivěda moravská. Nová řada Země a lid 1. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 156–169. Dostupné také z: https://1url.cz/TJNWZ.

Zápotocký, M. 2008: Sídelní areály. In: E. Neustupný (ed): *Archeologie pravěkých Čech 4. Eneolit*. Praha: Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i., 66–71. Dostupné také z: https://www.arup.cas.cz/wp-content/uploads/2020/05/04_Eneolit_n.pdf.

Summary

The article discusses the discoveries of enclosures using airborne imagery and evaluation of a digital terrain model (LiDAR). Enclosures in relation to georelief can be roughly divided into various types. One is located on promontories with fortification systems of an arcuate or straight plan from the accessible direction, which include the enclosure (relief relics) of Hoštice – 'Světlová', Kroměříž District (Fig. 1: 4; 2, 3). Another type is represented by enclosures on heights with a settlement area around the potential enclosure fenced or fortified by a long ditch 'Landgraben' of an arc–shaped (or other) ground plan. The long ditch of the arc–shaped ground plan of Kučerov – 'Větrníky A' (Fig. 1: 2; 10–13) probably separates the presumed enclosure of Letonice 2 – 'Větrníky B', in the terrain isthmus of which another fortification system could have been located. The enclosure of Nevojice – 'Malhotky' (Fig. 1: 5; 4, 5) with a ditch and rampart captured both preserved in a relief form and the enclosure Rajhradice–Stráně (Fig. 1: 1; 6, 7) captured both in the form of crop marks, sometimes with a multiplication of fortification elements, as in the hillfort of Prasklice – Kříby (Fig. 16), were situated on terrain ridges, edges of terraces of watercourses above valleys. The system of ditches, ramparts and perhaps palisades was built partly around the perimeter of the area only from the directions of possible access. The subtypes are enclosures, e.g. on terrain ridges with partial enclosure (ditch, rampart, palisade) only on the side of the terrain isthmus and the opposite gentle slope, such as the enclosure of Letonice 1 – 'Kyhelec' (Fig. 17, 18). Another type would be enclosures on heights with a system of ditches, ramparts and as the case may be of palisades around the entire perimeter of the area of various ground plans (irregularly circular, oval, triangular or square) such as the enclosures with double ditches and ramparts of Nezamyslice – 'Končiny' (Fig. 1: 3; 8, 9) and the single ditch of Němčičky – 'Nové hory' (Fig. 1: 6; 14, 15). These would also include the high-altitude enclosure of Javorník – 'Hradisko', where the course of the western part of the fortification was specified.

Kontakty

Jaromír Kovárník senior
Nezávislý badatel
jaromir.kovarnik@volny.cz
ORCID: 0000–0003–4045–0850

Jaromír Kovárník junior
Nezávislý badatel
j.kovarnik@volny.cz
ORCID: 0000–0002–4696–7095